

mondomijn

leerlijnen

Oriëntatie op jezelf
en de wereld

Voorwoord

Mondomijn is een innovatieve, integrale samenwerking tussen Qliq primair onderwijs en Korein Kinderplein. Samen bieden we een eigentijdse vorm van onderwijs en kinderopvang. Ons uitgangspunt? De kinderen en hun behoeftes.

Hoe we dat doen?

Door ons onderwijs anders te organiseren. Het is onze ambitie om maatwerk te leveren voor ieder kind, zodat hij of zij zich optimaal kan ontwikkelen. De doelstellingen van de leer- en de ontwikkelingslijnen vormen de basis van ons onderwijs. Voor ieder kind maken we een individuele vertaling van deze doelstellingen zodat ze aansluit bij zijn of haar leerstijl, leertempo en talenten.

In dit boekje...

vindt u de leer-en ontwikkelingslijnen die de basis vormen om de individuele doelstellingen per kind vast te stellen. Elke leerlijn – Nederlands, Engels, Rekenen en Wiskunde, Oriëntatie op de wereld en jezelf, Kunstzinnige oriëntatie en Bewegingsonderwijs - is per leerjaar en per domein weergegeven. De domein-indeling is als volgt:

Domijn 1	0 tot 3 jaar
Domijn 2	3 tot 6 jaar
Domijn 3	6 tot 9 jaar
Domijn 4	9 tot 12 jaar

Wij wensen u veel plezier en inzicht in het gebruik van de leerlijnen!
Team Mondomijn

Joke Tillemans
Ontwikkelleider- directeur Mondomijn

Bedankt!

Graag bedanken we iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit document:

Kinderen en team Mondomijn
Qliq Primair Onderwijs
Korein Shared Services
Tule leerlijnen

Onze visie in vogelvlucht

- Leren vanuit de ontwikkelingslijnen, didactische leerlijnen en kerndoelen.
- Samen stellen wij hoge doelen.
- Leren vanuit het grote geheel naar het kleine deel. Van concreet naar abstract.
- Eerst inzichten, dan vaardigheden, vervolgens feitenkennis.
- Keuzevrijheid in leerstof, leertijd, leerstijl en leertempo.
- Veel ruimte om te bewegen; binnen en buiten.
- Keuze van werkplek: een (stille) alleen werkplek of een samen werkplek waar overlegd kan worden. Verschillende 'domijnen' voor bewegen, creatieve vakken en kernconcepten.
- Twee keer per dag een gezamenlijk evaluatiemoment met de mentorgroep.
- Een eigen 'kindontwikkelplan' met een persoonlijke weekplanning.
- Structuur door voorspelbaarheid (de rondgang en planbord) en routines (iedere dag dezelfde indeling).
- Veiligheid door duidelijke grondwaarden: hoe gaan wij met elkaar om?
- Begeleiding door meerdere medewerkers, met ieder een eigen expertise.
- Voorbereid op de maatschappij van de toekomst met veel aandacht voor talentontwikkeling, ICT en Engels vanaf groep 1.
- Samenwerking met ouders waarbij het kind centraal staat.

Inhoudsopgave

Mens en samenleving

Kerdoel 34	06
Kerdoel 35	12
Kerdoel 36	16
Kerdoel 37	20
Kerdoel 38	24
Kerdoel 39	28

Natuur en techniek

Kerdoel 40	32
Kerdoel 41	36
Kerdoel 42	40
Kerdoel 43	44
Kerdoel 44	48
Kerdoel 45	52
Kerdoel 46	56

Ruimte

Kerdoel 47	60
Kerdoel 48	66
Kerdoel 49	70
Kerdoel 50	76

Tijd

Kerdoel 51	80
Kerdoel 52 en 53	84

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 34

De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
GEZOND GEDRAG					
HYGIËNE					
<ul style="list-style-type: none"> belangstelling en verantwoordelijkheid voor het eigen lichaam en de verzorging ervan hygiënisch verantwoorde lichaamsverzorging 	als groep 1/2	als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> basisregels voor een goede persoonlijke verzorging 	als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> de (lichamelijke) veranderingen in de puberteit 		
VOEDING					
<ul style="list-style-type: none"> belang van ontbijt, pauzehap en lunch 	<ul style="list-style-type: none"> belang van voedsel belang van brood, fruit en melk bij ontbijt, pauzehap en lunch maximaal 7x per dag iets eten of drinken alternatieven voor riskant snoepgedrag 	<ul style="list-style-type: none"> belang van een goed voedingspatroon behoefte aan voedsel, afhankelijk van lengte, gewicht, leeftijd en activiteit onderscheid tussen basisvoedingsmiddelen (inclusief drinken) en extraatjes variatie in eten en drinken evenwicht in energieopname en energieverbruik invloed van te veel of te weinig eten op je gezondheid mogelijkheden tot verandering in het eetpatroon 	<ul style="list-style-type: none"> basisregels voor een gezond voedingspatroon voedingsmiddelen uit de vijf groepen: brood/aardappelen, groente/fruit, melk/vlees, vet en drinken variatie in en tussen deze groepen hoofdtaken van de voedingsstoffen: eiwit, zetmeel, vet, vezels, water, vitamines en mineralen belangrijkste voedingstips overeenstemming tussen eet- en bewegingspatroon mogelijkheden om het eetpatroon gevarieerder te maken eigen verantwoordelijkheid voor delen van het voedingspakket factoren die het eetgedrag en voedselkeuze beïnvloeden 		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
RUST, ONTSPANNING, HOUDING EN BEWEGING					
	<ul style="list-style-type: none"> belang van en aandacht voor rust/ontspanning, lichaamsbeweging en een verantwoorde (zit-)houding 	als groep 3/4	als groep 5/6		
VERSLAVING					
			<ul style="list-style-type: none"> invloed van roken en alcohol op gezondheid en functioneren van mensen factoren bij het ontstaan van verslavende gewoonten standpuntbepaling ten opzichte van het zelf gebruiken van tabak en alcohol eet of niet-eet verslaving (boulimia en anorexia) drugsproblematiek 		
ZIEKTE, HANDICAPS EN GEZONDHEIDSZORG					
<ul style="list-style-type: none"> voorbereiding op het periodiek geneeskundig (school)onderzoek of oriëntatie op een bezoek aan de huisarts ervaringen met het ziekenhuis 	als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> voorbereiding op het onderzoek van de (school)tandarts ervaringen met ziek zijn en beter worden (koorts, besmetting, medicijnen, huisarts, preventie) 	<ul style="list-style-type: none"> verschillende mogelijkheden en grenzen van het lichaam met betrekking tot prestaties ervaringen met chronische aandoeningen, ongemakken en handicaps 	<ul style="list-style-type: none"> gebruikmaken van de diensten van de gezondheidszorg: arts, periodiek geneeskundig (school)onderzoek, geneesmiddelen 		
EHBO					
		<ul style="list-style-type: none"> eenvoudige eerste-hulp vaardigheden 	als groep 5/6		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING							
OPKOMEN VOOR JEZELF							
<ul style="list-style-type: none"> • de uniciteit van ieder mens • uiten van gevoelens, wensen, en opvattingen 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • eigen mogelijkheden, kenmerken, wensen, gevoelens, beperkingen en voorkeuren 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkeling van persoonlijke eigenschappen en vaardigheden • zelfbewuste houding 		als groep 5/6	
REKENING HOUDEN MET ANDEREN							
<ul style="list-style-type: none"> • ontstaan en oplossingsmogelijkheden van conflicten in de eigen omgeving • wederzijdse afhankelijkheid van mensen 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • oorzaken van conflicten: tegenstellingen in belangen, opvattingen en gevoelens • inleven in gevoelens, wensen en opvattingen van anderen • gelijktijdige deelname aan verschillende groepen met verschillende rollen 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • rekening houden met en openstaan voor anderen • voor alle partijen passende oplossingen bij conflicten in de eigen omgeving • samenwerking in een groep 		als groep 5/6	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 35

De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 1 en 2	Groep 3 en 4
VERKEER					
LOPEN, SPELEN, WERKEN					
<ul style="list-style-type: none"> • veilig speel- en werkgedrag in en om school • afspraken ten aanzien van lopen en spelen • veilig oversteken in eenvoudige situaties 	als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • afspraken ten aanzien van veilig gedrag op speelplaatsen • veilig oversteken in moeilijke situaties 	als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • verantwoord handelen onder verschillende omstandigheden en weersgesteldheden 	als groep 5/6		
FIETSEN					
	<ul style="list-style-type: none"> • eisen voor een veilige fiets • basisvaardigheden met betrekking tot fietsen en samen fietsen • eenvoudige voorrangsregels 	als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • correct gebruik van verkeersborden, voorsorteervakken en verkeerslichten • basisvaardigheden met betrekking tot het fietsen in groepen • de belangrijkste voorrangsregels en rekening houden met het gedrag van anderen 	<ul style="list-style-type: none"> • de toekomstige route school « huis • veilig fietsen onder moeilijke omstandigheden 		
PASSAGIER ZIJN					
<ul style="list-style-type: none"> • afspraken en regels als passagier van auto, bus, fiets en bromfiets 	<ul style="list-style-type: none"> • afspraken en regels als passagier van bus, tram en trein 	<ul style="list-style-type: none"> • dienstregelingen 			
CONSUMENTENGEDRAG					
VERKOOPBEVORDERINGSTECHNIEKEN					
<ul style="list-style-type: none"> • het kiezen uit een groot aanbod van producten • invloeden op de consumptie 	als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • impulsaankoop • biologische invloeden op de consumptie (weersomstandigheden, eetlust) 	als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • commerciële invloeden op de consumptie • uiteenlopende belangen van producent en consument 	als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • de beste manier van kiezen per product • sociale invloeden op de consumptie 		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 1 en 2	Groep 3 en 4
OMGAAN MET GELD					
<ul style="list-style-type: none"> • het belang van bewaren, ruilen, lenen en kopen en van de afspraken die daarbij gemaakt worden 	<ul style="list-style-type: none"> • de waarde van betaalmiddelen • het belang van betaalbewijzen 	<ul style="list-style-type: none"> • omgaan met zakgeld • de functie van sparen • de belangrijkste elementen uit een koopovereenkomst 	als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • gebruik van diverse betaalmiddelen • keuze van de juiste spaar- en betaalvormen 		
PRODUCTINFORMATIE EN KWALITEIT					
<ul style="list-style-type: none"> • het belang van aspecten van gezondheid, veiligheid en stevigheid (duurzaamheid) bij productkeuze • aankopen die tot teleurstellingen kunnen leiden 	<ul style="list-style-type: none"> • waarschuwingstekens op producten • beoordeling van enkele producten op kwaliteit • de gevolgen van consumptie voor de naaste omgeving 	<ul style="list-style-type: none"> • eenzijdige informatiebronnen • vergelijking van prijzen van producten in relatie tot hun kwaliteit • de gevolgen van consumptie voor het milieu • maatregelen op school om in het consumptiepatroon rekening te houden met het milieu 	<ul style="list-style-type: none"> • objectieve informatiebronnen • eenvoudige producttesten • de relaties tussen consumptiegedrag, afval en gezondheid • mogelijkheden om in het eigen consumptiepatroon rekening te houden met het milieu 		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 36

De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
ORGANISATIE VAN DE SAMENLEVING							
<ul style="list-style-type: none"> • noodzaak van regels en afspraken bij het samenleven thuis, op straat en op school • gezamenlijk regels vaststellen 		<ul style="list-style-type: none"> • gezagsuitoefening en het verschil met 'de baas spelen' • noodzaak en werkwijze van gemeentelijke diensten (brandweer, reiniging, groenvoorziening, etc.) 		<ul style="list-style-type: none"> • verkiezingen • taken en werkwijze van het gemeentebestuur • de politie: <ul style="list-style-type: none"> ◦ taken ◦ werkwijze • Universele Verklaring van de Rechten van de Mens 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • het landsbestuur (regering, parlement) • totstandkoming van een wet • het Koninkrijk der Nederlanden en de monarchie • koningshuis • werkwijze van justitie in hoofdlijnen • het Europese bestuur 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 37

De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3	Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	
SAMENLEVEN, WAARDEN EN NORMEN				
<ul style="list-style-type: none"> • gezin en gezinsleven • soorten gezinnen • vriendschap: kenmerken en uitingen • bij een groepje horen • taken op school • taken thuis 	als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • familie • ruzie: <ul style="list-style-type: none"> ◦ voorkomen ◦ oorzaken ◦ oplossen • taakverdeling in het gezin • aantal personen dat in een gezin werkt • loon naar werken • geld nodig voor ... 	<ul style="list-style-type: none"> • bevolkingssamenstelling van de eigen buurt op basis van gezinssamenstelling, leeftijd, religie, etnische groepen, beroepen • pesten in groepsverband • discriminatie • gezelligheid en de behoefte aan saamhorigheid • betaald en onbetaald werk • respect • verenigingsleven 	<ul style="list-style-type: none"> • etnische groepen in de samenleving • integratie en behoud van identiteit • vooroordelen, stereotypen en tolerantie • emancipatie • vrijheid van meningsuiting • gelijkwaardigheid van seksen • waarden en normen • beroepen en sekse • kans op werk, werkloosheid, uitkeringen en sociale voorzieningen 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 38

De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
ZINGEVING							
• gebruiken/leefgewoonten • feestdagen		als groep 1/2 + • godsdienstige feesten • godsdienstige verhalen • godsdienstige gebruiken		als groep 3/4 + • (verhalen over) belangrijke mensen uit een religie • christendom • de centrale plaats van de kerk • manieren van eten (joden en moslims geen varkensvlees; hindoes vaak vegetarisch) • jodendom		als groep 5/6 + • islam • hindoeïsme • humanisme • vrijheid van geloof	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Kerdoel 39

De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
MILIEUBETEKENISSEN							
<ul style="list-style-type: none"> • verwondering • schoonheid (natuur is mooi) 		als groep 1/2		als groep 3/4		als groep 5/6	
		INGREPEN VAN DE MENS					
		<ul style="list-style-type: none"> • iets toevoegen: afval, stank, geluid, asfalt • iets onttrekken: bos (kappen), dieren (jagen, visserij) • ingrijpen met zorg 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • verstoring van evenwicht in Nederland: mestoverschot • luchtvervuiling (door verkeer, fabrieken, intensieve veeteelt) 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • verstoring van het evenwicht in de wereld: ontbossing in de tropen • broeikaseffect 	
		KEUZES MAKEN					
		<ul style="list-style-type: none"> • bereidheid tot zorg 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • gevolgen van ingrepen (vanuit verschillende perspectieven bekeken) 		als groep 5/6	
DUURZAME ONTWIKKELING							
		<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk zijn voor de omgeving • rechtvaardigheid 		als groep 5/6			
CONTEXT							
<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk onderwerp: Het bos/park in de eigen omgeving 		<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk onderwerp: Landschappen in Nederland 		<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk onderwerp: Energieopwekking in Nederland en Europa 		<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk onderwerp: Tropisch regenwoud in de wereld 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 40

De leerlingen leren in de eigen omgeving veel voorkomende planten en dieren onderscheiden en benoemen en leren hoe ze functioneren in hun leefomgeving.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
VERSCHEIDENHEID EN EENHEID							
<ul style="list-style-type: none"> er is een verscheidenheid aan organismen: planten, dieren, mensen, schimmels (paddenstoelen) van elkaar verschillende organismen hebben dezelfde functionele onderdelen planten veranderen met de seizoenen 		<ul style="list-style-type: none"> (delen van) planten en dieren hebben verschillende kenmerken, zoals vorm, kleur, geur dieren zijn op basis van overeenkomstige kenmerken in te delen in de hoofdgroepen: zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, reptielen, insecten en spinnen 		<ul style="list-style-type: none"> planten en dieren zijn op basis van kenmerken in te delen in soorten planten zijn in te delen in de hoofdgroepen: wieren, mossen, paardenstaarten, varens en zaadplanten eigenschappen en kenmerken van organismen passen bij de omgeving waarin ze leven (schutkleur, vorm) 		<ul style="list-style-type: none"> eigenschappen en kenmerken van organismen worden overgeërfd 	
INSTANDHOUDING							
<ul style="list-style-type: none"> mensen en dieren hebben voeding nodig mensen, planten en dieren hebben ruimte nodig om te leven mensen, planten en dieren planten zich voort 		<ul style="list-style-type: none"> mensen en dieren hebben water, voedsel en beschutting nodig planten hebben voor groei en ontwikkeling voedsel, water, licht en de juiste temperatuur nodig planten en dieren doorlopen verschillende ontwikkelingsstadia planten en dieren passen zich aan aan de seizoenen 		<ul style="list-style-type: none"> soortkenmerken worden doorgegeven aan nakomelingen sommige delen van het lichaam hebben een beschermende functie sommige diersoorten vertonen gedaanteverwisseling onderdelen van een plant kunnen uitgroeien tot nieuwe individuen vorm van verspreiding bij planten hangt samen met omgeving 		<ul style="list-style-type: none"> voedsel en water zijn nodig voor opbouw, handhaving, herstel en energie leven in sociaal verband verhoogt de levenskansen van mensen en sommige diersoorten bloemvormen passen bij manieren van bestuiven 	
RELATIE MET DE OMGEVING							
<ul style="list-style-type: none"> mensen, dieren en planten moeten worden verzorgd de omgeving levert organismen voedsel en leefruimte 		<ul style="list-style-type: none"> het voedsel van mens en dier komt van plant en/of dier de omgeving biedt organismen voedsel, water, licht en leefruimte 		<ul style="list-style-type: none"> organismen hebben bepaalde relaties in voedselketens een biotoop kenmerkt zich door de aanwezigheid van bepaalde planten en dieren 		<ul style="list-style-type: none"> micro-organismen zorgen voor gisting, bederf en vertering van dode (delen van) organismen planten, dieren, schimmels en bacteriën spelen een rol in voedselkringlopen omgevingsfactoren bepalen het voorkomen van organismen op een bepaalde plaats verschillende organismen vormen samen een levensgemeenschap mensen beheren gewassen en huisdieren met een bepaald doel 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 41

De leerlingen leren over de bouw van planten, dieren en mensen en over de vorm en functie van hun onderdelen.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
HET EIGEN LICHAAM							
<ul style="list-style-type: none"> • uitwendige vorm en bouw van ledematen • zintuigen: gezicht, gehoor, reuk, tast, smaak 		<ul style="list-style-type: none"> • van buitenaf waarneembare inwendige lichaamsdelen: hart, longen, spieren, botten, zintuigen 		<ul style="list-style-type: none"> • ademhaling en bloedsomloop en hun functie • bouw en functie van het skelet 		<ul style="list-style-type: none"> • werking en functie van de zintuigen • werking van de bloedsomloop • ademhaling, bewegingsapparaat (skelet en spieren) • voortplanting 	
OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN							
<ul style="list-style-type: none"> • verschillen tussen mensen (bijv. kleur van de ogen en het haar) en overeenkomsten (lichaamsbouw) 		<ul style="list-style-type: none"> • verschillen in uiterlijk en beweging tussen mens en zoogdier 		<ul style="list-style-type: none"> • verschillen tussen mensen in het functioneren van hun zintuigen • overeenkomsten en verschillen in bouw van mens en zoogdier 		<ul style="list-style-type: none"> • verschillen tussen mens en zoogdier in het functioneren van ademhaling en voortbeweging 	
BOUW EN VOORTPLANTING VAN PLANTEN							
<ul style="list-style-type: none"> • onderdelen van een plant: bloem, stengel, blad en wortel • ontkiemen van zaden 		<ul style="list-style-type: none"> • vormen van plantenzaden en de manieren van verspreiding • de opbouw en het uitlopen (de groei) van bollen en knollen 		<ul style="list-style-type: none"> • stekken van delen van een plant • functie van wortel, stengel en blad van een plant 		<ul style="list-style-type: none"> • verschillende manieren van voortplanting van planten • bloemvormen passen bij de manier van bestuiven • functie van andere plantendelen (ranken van klimplanten, doornen) 	
VOORTPLANTING VAN DIEREN							
<ul style="list-style-type: none"> • eierleggende en levendbarende dieren 		<ul style="list-style-type: none"> • sommige diersoorten maken een gedaanteverwisseling door tijdens de ontwikkeling 		<ul style="list-style-type: none"> • verschillende manieren van voortplanting van dieren 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 42

De leerlingen leren onderzoek doen aan materialen en natuurkundige verschijnselen, zoals licht, geluid, elektriciteit, kracht, magnetisme en temperatuur.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
LICHT							
• onderscheiden licht en donker	als groep 1/2 + • onderscheiden donker en schaduw	als groep 3/4 + • licht is afkomstig van bronnen • licht wordt teruggekaatst en/of door- gelaten	als groep 5/6 + • licht plant zich rechtlijnig voort • licht splitst zich in kleuren • licht wordt gebroken				
GELUID							
• onderscheiden verschillende geluiden: hard/zacht, hoog/laag	als groep 1/2 + ordenen geluiden: • van hoog naar laag of van hard naar zacht • onderscheiden klanken van verschillende instrumenten: tokkelen, blazen, aanslaan	als groep 3/4 + • geluid is afkomstig van bronnen • bouw en materiaal van de bron bepalen aard van geluid	als groep 5/6 + • geluid plant zich voort, door materialen heen				
ELEKTRICITEIT							
		• stroom gaat rond in een gesloten circuit	als groep 5/6 + • sommige materialen geleiden stroom, andere niet • elektriciteit kan gevaarlijk zijn voor de mens				
KRACHT							
• ervaren de kracht van water (drijven en zinken)	als groep 1/2 + • ervaren de kracht van magnetisme	als groep 3/4 + • lucht oefent kracht uit (wind, geluid, pneumatiek, luchtband)	als groep 5/6 + • statische elektriciteit oefent kracht uit				
MAGNETISME							
• ervaren dat (onderdelen van) voorwerpen wel of niet magnetisch zijn	als groep 1/2 + • onderscheiden voorwerpen die wel of niet magnetisch zijn	als groep 3/4 + • magnetisme is een eigenschap van materialen • magneten hebben een noord- en zuid- pool	als groep 5/6 + • elektrische stroom wekt een magneetveld op (spoel) • een bewegende magneet wekt een elektrische stroom op (dynamo)				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
TEMPERATUUR							
• ervaren warm en koud subjectief	als groep 1/2 + • ervaren temperatuursveranderingen	als groep 3/4 + • warmte is afkomstig van bronnen • temperatuur wordt uitgedrukt in schaal van Celsius, gebaseerd op 0°C (water bevriest) en 100°C (water kookt) • alle materialen stollen, smelten, verdampen en condenseren	als groep 5/6 + • sommige materialen zijn goede warmte- geleiders en andere isoleren juist goed				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 43

De leerlingen leren hoe je weer en klimaat kunt beschrijven met behulp van temperatuur, neerslag en wind.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
WEER							
<ul style="list-style-type: none"> • veranderingen in het dagelijkse weer: wind, regen, zon, wolken, hagel, mist, sneeuw, temperatuur 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • meten: windrichting, temperatuur, hoeveelheid regen en mate van bewolking • soorten neerslag: regen, hagel, sneeuw 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • weerbeeld per seizoen met: windrichting, windkracht, hoeveelheid neerslag, bewolking, temperatuur • soorten wolken: veegwolk, golfwolk, schapjeswolk, cumulus 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • verband tussen weer en seizoen: temperatuur, wind en neerslag • verband tussen zonnestand en temperatuur (seizoen) 	
		KLIMAAT					
		<ul style="list-style-type: none"> • verschillen in de ruimte; bijvoorbeeld het verschil tussen het weer in een plaats aan zee en een plaats in het binnenland (bijvoorbeeld IJmuiden en Enschede) • verschillen in de tijd; weersveranderingen per seizoen 		<ul style="list-style-type: none"> • zee-, land- en subtropisch klimaat in Europa: temperatuur en neerslag • verschillen in de aanwezige flora en fauna in de verschillende klimaatzones 		<ul style="list-style-type: none"> • poolklimaat • tropisch klimaat • woestijnklimaat • hooggebergteklimaat ◦ kenmerken (temperatuur en neerslag) ◦ spreiding in de wereld ◦ gevolgen voor mens, dier, plant en landschap 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 44

De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
MATERIALEN EN GEREEDSCHAPPEN					
MATERIALEN					
• soorten metaal, glas, plastic, verf, hout, papier	• o.a. stoffen, leer, drukinkt, elektriciteitsdraad	• beton, polyester	• grondstoffen		
GEREEDSCHAPPEN					
• schaar, zaag, hamer, schroevendraaier	• naaimachine, boormachine, lasapparaat, citruspers	• graafmachine, schuurpapier, vijl, soldeerbout	• robotica: computergestuurde machines, decoupeerzaag		
TECHNISCHE INZICHTEN					
CONSTRUCTIEPRINCIPES					
• stevigheid, stabiliteit, evenwicht	• profielen, driehoeksconstructie	als groep 3/4	als groep 5/6		
VERBINDINGEN					
• lijm, bouten en moeren, schroeven, passend	• pin/gat, genaaid, nietje	als groep 3/4 + • soldeertin, dop met schroefdraad	als groep 5/6		
BEWEGINGS- EN OVERBRENGINGSPRINCIPES					
• touw met opwindas, scharnier	• snaar, tandwiel, hefboom, ketting	als groep 3/4 + • sturingsmechanisme	als groep 5/6 + • hydraulica, pneumatiek		
ENERGIEBRONNEN					
• handmatig, wind, water	• elektriciteit, hout	als groep 3/4 + • olie, gas en zon	als groep 5/6		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
PRODUCTEN					
GEBRUIK					
• takelwagen, stoel, poppenwagen, wip, vlieger, kaas	• klimrek, schooltas, skelter, hijskraan, appelsap	• piramide, brug, molens, (school)gebouw, fiets, auto	• TV, computer, gsm, iPod • handleidingen		
VORMGEVING					
• kleur, materiaal, vorm, substantie van bv. beker	• kleur, materiaal, vorm, substantie van bv. M&M's	• rollerskates, tandpasta &-tube	• gerecycled papier, skateboard		
RELATIE VORM EN FUNCTIE					
• ronde of rechthoekige broodtrommel?	• schooltas met een of meerdere vakken?	• fiets, onderzeeër	• vliegtuig, hagelslag		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 45

De leerlingen leren oplossingen voor technische problemen te ontwerpen, deze uit te voeren en te evalueren.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 1 en 2	Groep 3 en 4
PRODUCTEN					
CONSTRUCTIES					
• toren, berenbed, paasmandje, parkeer-garage	• huis, brug	• middeleeuwse stad, kasteel, vlieger	• piramide, robot		
TRANSPORT					
• hijskraan, poppenwagen, helikopter	• boot, auto voor knuffel, helikopter	• brandweerauto, fietszitje voor knuffel	• reuzenrad		
PRODUCTIE					
• brood	• kerstkransjes	• tandpasta	• zeep, haargel		
COMMUNICATIE					
• pictogrammen	als groep 1/2	• wegwijzers • handleiding zelfbouwpakket	• stoplicht, alarm • etiket, vertrektijdentabel trein, bus		
MATERIALEN					
CONSTRUCTIEMATERIALEN					
• houten blokken, Lego soft Bricks, Lego duplo, Constructor, Lasy maxi/mini, Junior Ingenieur, K'nex	• Kapla, K'nex en Lego education	als groep 3/4 + • Lego education techniek	• Kapla en Lego education techniek		
VERBRUIKSMATERIALEN					
• kosteloos materiaal, klei (Fimo), meel, gist, papier	als groep 1/2 + • kranten, stroken papier, satéstokjes, lollystokjes, meel, boter, wattenstaafjes, piepschuim	als groep 3/4 + • karton, triplex, lampjes, koperdraad, elastiek	als groep 5/6 + • balkjes, stokjes en planken		
GEREEDSCHAPPEN					
• schaar, prikpen, bakvorm, oven	als groep 1/2 + • nietapparaat, mixer, deegvormpjes	als groep 3/4 + • hamer, figuurzaag	als groep 5/6 + • handboor, priem, schroevendraaier		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 1 en 2	Groep 3 en 4
TECHNISCHE INZICHTEN					
CONSTRUCTIEPRINCIPES					
• stapelen, in-verband-leggen, stabiliteit, evenwicht, stevigheid	als groep 1/2 + • driehoeksconstructie, profielen	als groep 3/4	als groep 5/6		
VERBINDINGEN					
• stapelen (blokken), in elkaar passen (Lego duplo, K'nex), lijm, tape, houten bouten en moeren	als groep 1/2 + • nietjes	als groep 3/4 + • Lego education techniek, houtlijm, spijkers	als groep 5/6 + • schroeven		
BEWEGINGS- EN OVERBRENGINGSPRINCIPES					
• scharnier (deur, schaar) hefboom (wip, suikertang) opwinden (jojo, tol, veer van auto)	als groep 1/2 + • katrol met touw (ophijsen, takelen, hijskraan, gewicht van klok, pakhuis, takelwagen)	als groep 3/4 + • tandwielen, ketting, snaar (fiets, wekker, wind- en watermolen)	als groep 5/6 + • besturing (auto), bankschroef, hydrauliek en pneumatiek		
ENERGIEBRONNEN					
• eigen lichaam, wind en water, gas, hout	als groep 1/2 + • elektriciteit	als groep 3/4 + • batterij, zonnecel	als groep 5/6 + • magnetisme		

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Kerdoel 46

De leerlingen leren dat de positie van de aarde ten opzichte van de zon, seizoenen en dag en nacht veroorzaakt.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Natuur en techniek

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
NATUURVERSCHIJNSELEN							
• de hemel met zon, maan en sterren		• de vormen van de maan zoals wij die zien de verandering van de schaduw van een object in de loop van een dag • de stand van de zon op verschillende momenten van de dag (opkomst → oosten, hoogtepunt → zuiden, ondergang → westen)		• het verband tussen zonnestand en schaduwlengte en daglengte, in zomer en winter • de draaiing van de aarde • de beweging van de aarde ten opzichte van de zon • ontstaan van dag en nacht		• de volgorde van de schijngestalten van de maan • de beweging van de aarde en de maan ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de zon • het dag- en nachtritme in relatie tot de seizoenen • de ligging van (andere) planeten ten opzichte van de zon	

Oriëntatie op jezelf en de wereld Ruimte

Kerdoel 47

De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
GRONDSOORTEN EN LANDSCHAPPEN							
GRONDSOORTEN							
<ul style="list-style-type: none"> • elementen van het begrip grond: ◦ materiaal (gesteente, grind, zand, klei, plantendelen) ◦ kleur ◦ leven (diertjes en planten) ◦ doorlaatbaarheid 	als groep 1/2	<ul style="list-style-type: none"> • als groep 3/4 + • het begrip grondsoort • het ontstaan van afzetting door: <ul style="list-style-type: none"> ◦ zee ◦ rivieren ◦ (land-)ijs ◦ wind ◦ veenvorming/verlanding • belangrijkste grondsoorten in Nederland ◦ zeeklei (zee) ◦ rivierklei (rivieren) ◦ keileem (ijs) ◦ zand/löss (wind) ◦ veen (verlanding) • grondsoortenkaart van Nederland 	als groep 5/6				
LANDSCHAPPEN							
	<ul style="list-style-type: none"> • elementen van het begrip landschap: ◦ reliëf ◦ hoog/laag ◦ begroeiing (flora) ◦ dieren (fauna) ◦ gebruik door mensen 	als groep 3/4	<ul style="list-style-type: none"> • als groep 5/6 + • het begrip landschap • landschappen in Nederland • koppeling van landschappen aan grondsoorten: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Waddenzee (zeekleilandschap in ontwikkeling) ◦ zeekleipolders (zeeklei) ◦ rivierenlandschap (rivierklei) ◦ stuwwallen (keileem) ◦ dekzand- en lösslandschap (zand, löss) ◦ veenpolders en veenkoloniën (veen) • landschappenkaart van Nederland 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
WONEN							
<ul style="list-style-type: none"> • inrichting van het eigen huis: ◦ verschillende ruimtes en hun functie ◦ voorzieningen (keuken, badkamer, wc.) ◦ vorm en bouwmaterialen ◦ verschillen met vroeger 	<ul style="list-style-type: none"> • inrichting van de eigen straat: ◦ soorten huizen ◦ groenvoorzieningen ◦ andere straten (woonerf, hofje) ◦ voorzieningen ten behoeve van verlichting, televisie, riolering, parkeren, voetgangers, spelen 	<ul style="list-style-type: none"> • inrichting van de wijk: ◦ voorzieningen (winkels, brievenbussen, geldautomaat, kapper, (tand)arts, school) ◦ straatnamen ◦ wijkplattegrond ◦ (bijzondere) gebouwen ◦ verkeer 	<ul style="list-style-type: none"> • verschillen tussen wijken • bereikbaarheid • voorzieningen • bebouwing (laag-/hoogbouw) • groen 				
WERKEN							
<ul style="list-style-type: none"> • werk in de straat: ◦ postbode ◦ krantenbezorger ◦ vuilnisophaler ◦ ramenwasser ◦ plantsoenendienst 	<ul style="list-style-type: none"> • werk in de wijk: ◦ winkels ◦ openbaar vervoer ◦ bedrijf(-jes) 	<ul style="list-style-type: none"> • werk in het 'buitengebied': ◦ akkerbouw ◦ veeteelt ◦ kantoren ◦ fabrieken ◦ recreatie 	<ul style="list-style-type: none"> • werken in: ◦ mijnbouw ◦ industrie ◦ diensten ◦ commercieel ◦ niet-commercieel 				
BESTUUR							
<ul style="list-style-type: none"> • verlichting in de straat 	<ul style="list-style-type: none"> • de bus in de wijk 	<ul style="list-style-type: none"> • onze gemeente: ◦ naam ◦ aantal inwoners ◦ omvang (grens) ◦ voorzieningen (politie, brandweer, vuilstort, vermaak (cafés, restaurants, bioscoop, schouwburg, musea, concertgebouw, etc.) • buurgemeentes 	<ul style="list-style-type: none"> • (gemeente)bestuur: ◦ burgemeester, wethouders en gemeenteraad ◦ partnergemeente(s) (in binnen- en buitenland) 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
VERKEER							
<ul style="list-style-type: none"> soorten verkeer: te voet fiets auto vrachtwagen bus tram 	<ul style="list-style-type: none"> verkeersvoorzieningen: trottoirs, zebra's fietspaden wegen stoplichten rotondes snelwegen 	<ul style="list-style-type: none"> met de auto of de trein? kosten tijd vervuiling gemak bereikbaarheid absolute- en relatieve afstand 	<ul style="list-style-type: none"> hoe is in mijn omgeving de aansluiting op het weg-, bus- of treinnet? waar kies ik voor, waarom? van wat voor voorzieningen maak ik daarbij gebruik? (bijvoorbeeld: [bus]station, benzinstation, wachtkamer, restauratie) 				
RECREATIE							
<ul style="list-style-type: none"> wandelen: wandelroutes wandelpaden bewegwijzering 	<ul style="list-style-type: none"> fietsen: fietsroutes fietspaden bewegwijzering 	<ul style="list-style-type: none"> de natuur in: Natuurmonumenten (Staats)bosbeheer natuur-leerpaden wild-observatievoorzieningen stiltEZones routekaart 	<ul style="list-style-type: none"> dagrecreatie (water, strand, duin, bos, heide) voorzieningen: picknickplaatsen afvalbakken toiletvoorziening horeca parkeerplaatsen 				
HOE IS WELVAART ZICHTBAAR?							
<ul style="list-style-type: none"> in de straat: onderhoud van huizen, tuinen, bestrating 	<ul style="list-style-type: none"> in de wijk: onderhoud van wijkvoorzieningen zoals winkels, plantsoenen en andere groenvoorzieningen, verlichting, e.d. aanwezigheid van voorzieningen zoals straatmeubilair, bushokjes, bepaalde winkels, HUP's (hondenuitlaatplaatsen) e.d. 	<ul style="list-style-type: none"> in de stad: onderhoud van gebouwen aanwezigheid van culturele voorzieningen (museum, volksuniversiteit, een (mooie) muziekzaal, e.d.) 	<ul style="list-style-type: none"> in Nederland: wijze van vervoer mate van en soort bestrating van wegen onderhoud van huizen en gebouwen aanleg (en onderhoud) van openbaar groen aanbod van producten in winkels en op markten 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
CULTUUR							
<ul style="list-style-type: none"> huizen in de straat: typering naar vorm, grootte, aantal ramen, blinde muren, bouw materiaal, kleur, versiering en ornamenten (bijv. van voordeur en ramen) 	<ul style="list-style-type: none"> gebouwen in de wijk: typering (de uitstraling) van winkels, naar vorm, grootte, etalage, gebruik van kleuren, naamgeving (en belettering), versiering en ornamenten, bouwmaterialen 	<ul style="list-style-type: none"> bijzondere gebouwen in de stad kunstwerken pleinen en hun gebruik 	<ul style="list-style-type: none"> soorten gebouwen architectuur bouwstijlen materiaal en kleur gebruik gebruik van versieringen, ornamenten ouderdom / historische periode 				
LEVENS BESCHOUWING							
<ul style="list-style-type: none"> gebedshuizen (kerk, moskee, synagoge) crucifix (op straat of plein) zichtbare gevolgen van ontkerkelijking (bijv. een kerk die wordt afgebroken of een heel andere bestemming krijgt) 							

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Kerdoel 48

Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
WATER IN NEDERLAND							
<ul style="list-style-type: none"> • zee, strand en duinen 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • rivieren, kanalen en meren 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • verdediging tegen het buitenwater (de zee) <ul style="list-style-type: none"> ◦ terpen ◦ duinen ◦ dijken (Westfriese Omringdijk, Zuiderzeewerken en Deltaplan) • bemalen van laaggelegen land <ul style="list-style-type: none"> ◦ molen(gang)/ gemaal ◦ boezemgebied ◦ veenpolders ◦ droogmakerijen 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • verdediging tegen het binnenwater <ul style="list-style-type: none"> ◦ rivieren ◦ dijken ◦ dynamisch rivierbeheer (de rivier moet weer ruimte krijgen) ◦ polders aanwijzen die bij extreem hoge afvoer water gaan bergen • de (3891) polders in Nederland als een vorm van 'landmaken' <ul style="list-style-type: none"> ◦ terpenlandschap ◦ ontginningen van het veen ◦ veenpolders (het 'oude land') en veenafgravingen (Utrechts plassengebied, Groningse en Drentse veenkoloniën) ◦ aandijkingen van opslibbend land ◦ waddenkust ◦ buitendijkse schorren in Zeeland ◦ droogmakerijen (Beemster, Haarlemmermeer, Zuiderzeepolders) 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Kerdoel 49

De leerlingen leren over de mondiale ruimtelijke spreiding van bevolkingsconcentraties en godsdiensten, van klimaten, energiebronnen en van natuurlandschappen zoals vulkanen, woestijnen, tropische regenwouden, hooggebergten en rivieren.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
WATER IN NEDERLAND							
<ul style="list-style-type: none"> mensen in de straat 	<ul style="list-style-type: none"> mensen in de stad 	<ul style="list-style-type: none"> bevolking in Nederland o middelen van bestaan o emigratie/immigratie 	<ul style="list-style-type: none"> wereldbevolking o arm en rijk o talen 	GODSDIENSTEN			
		<ul style="list-style-type: none"> de kerk de synagoge de moskee 	<ul style="list-style-type: none"> godsdienst in Nederland: o Christendom o Jodendom o Islam o andere 	<ul style="list-style-type: none"> wereldgodsdiensten: o Christendom o Jodendom o Islam o Hindoeïsme o Boeddhisme 	WEER EN KLIMAAT		
<ul style="list-style-type: none"> het regent het waait de zon schijnt 	<ul style="list-style-type: none"> het weer in Nederland o aan de kust o aan de grens met Duitsland 	<ul style="list-style-type: none"> klimaat in Europa o zeeklimaat o landklimaat o Middellandse zeeklimaat o hooggebergteklimaat o poolklimaat 	<ul style="list-style-type: none"> klimaten/plantengroei o tropisch klimaat o woestijnklimaat o Middellandse zeeklimaat o landklimaat o zeeklimaat o poolklimaat 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
ENERGIEBRONNEN							
<ul style="list-style-type: none"> spelen met wind en water 	<ul style="list-style-type: none"> windenergie waterenergie 	<ul style="list-style-type: none"> energiebronnen in Nederland o aardgas o aardolie o steenkool o zon o wind 	<ul style="list-style-type: none"> energiebronnen in de wereld o olie o gas o steenkool o waterkracht o uranium 	VULKANEN			
		<ul style="list-style-type: none"> vulkanen in Europa o IJsland o Italië (Vesuvius, Etna) o lava 	<ul style="list-style-type: none"> vulkanen in de wereld o breuken in de aardkorst o oude/jonge vulkanen 	DROGE GEBIEDEN			
<ul style="list-style-type: none"> droge gebieden in Nederland duinen zandverstuivingen 	<ul style="list-style-type: none"> droge gebieden in Europa 	<ul style="list-style-type: none"> woestijnen in de wereld o Sahara o Takla Makan/Gobi o Namibische/Kalahariwoestijn o Australische woestijn o Mojave woestijn o woestijn van het arabische schiereiland duinvorming de woestijn kan 'bloeien als een roos' oases 					
BOMEN EN BOSSEN							
<ul style="list-style-type: none"> hout 	<ul style="list-style-type: none"> gebruik o planken en balken o papier o brandhout o fruit 	<ul style="list-style-type: none"> oerbossen van Europa o loofbossen o naaldbossen (de Taiga) o gekapt ten behoeve van o landbouw o brandhout 	<ul style="list-style-type: none"> tropische regenwouden in de wereld o flora en fauna o kraamkamer van cultuurgewassen o 'apotheek' van medicinale grondstoffen o woongebied van inheemse volken 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
BERGEN							
<ul style="list-style-type: none"> • bergen en dalen 	<ul style="list-style-type: none"> • hoog en laag in Nederland • kustgebieden • stuwwallen van Twente en de Veluwe • heuvellandschap van Zuid Limburg 	<ul style="list-style-type: none"> • hooggebergten in Europa • Alpen • Pyreneeën • Scandinavisch hoogland • Karpaten • Apennijnen • Dinarische Alpen • Sierra Nevada • gletsjers en passen • noord- en zuidhellingen • hoogtelijnen 	<ul style="list-style-type: none"> • hooggebergten in de wereld • Rocky Mountains • Andes • Kaukasus • Atlas • Oost Afrikaans Hoogland • Hoogland van Iran • Himalaya • vegetatiezones van laag naar hoog 				
WATER							
<ul style="list-style-type: none"> • water stroomt van hoog naar laag 	<ul style="list-style-type: none"> • stromend water in Nederland • beken • rivieren 	<ul style="list-style-type: none"> • rivieren in Europa • Wolga • Donau • Rijn • Rhône • Seine • Po • Theems • stroomgebied • waterscheiding • verval/verhang 	<ul style="list-style-type: none"> • rivieren in de wereld • Nijl • Amazone • Mississippi • Chang Jiang • Eufhraat • Inde • Ganges • Mekong • Hwang He • Niger • De rivier, bron voor • vruchtbaarheid landbouw • handel • energie • zingeving (de 'heilige rivier') 				

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Kerdoel 50

De leerlingen leren omgaan met kaart en atlas, beheersen de basistopografie van Nederland, Europa en de rest van de wereld en ontwikkelen een eigentijds geografisch wereldbeeld.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ruimte

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
MENTAL MAP							
• mental map van de buurt		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none">• mental map van de eigen regio• uitstapjes naar de kaarten van Nederland, Europa en de wereld via actualiteit en vakantie		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none">• mental map van Nederland		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none">• mental map van Europa en de wereld	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Kerdoel 51

De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
TIJDSAANDUIDING							
<ul style="list-style-type: none"> • begrippen van tijdsaanduiding: <i>nu, straks, meteen, morgen, overmorgen, gisteren, eergisteren</i> 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • begrippen van tijdsaanduiding: <i>heden, verleden, toekomst, jong, oud, leeftijd</i> 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • begrippen van tijdsaanduiding: <i>datum, eeuw, periode, jeugd, volwassenheid, ouderdom</i> 		als groep 5/6	
TIJDSINDELING							
<ul style="list-style-type: none"> • begrippen van tijdsindeling: <i>uur, dag/nacht, morgen/ middag/ avond/ nacht</i> • onderlinge relaties tussen en volgordes in tijdsbegrippen: bij dag hoort nacht, na de dag komt nacht, na de morgen komt de middag, etc. 		als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> • begrippen van tijdsindeling: <i>minuut, uur, dag, dagdeel, week, maand, jaar, voorjaar, najaar, zomer, herfst, winter, jaargetijden</i> • benoemen van dagen, maanden, jaargetijden. Onderlinge volgorde: Na maandag komt dinsdag, na juni komt mei, etc. • meten van de tijd: klokkijken • omgaan met de kalender 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • tijdbalk ◦ de tijdbalk als middel om gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen in de tijd te plaatsen (begin, einde, interval, schaal) ◦ gebeurtenissen en ontwikkelingen uit eigen en andermans leven ◦ gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen uit de geschiedenis 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • tijdbalk ◦ gebeurtenissen en ontwikkelingen van verschillende mensen op één tijdbalk ◦ tijdbalken met verschillende intervallen ◦ jaartallen voor begin en einde van gebeurtenissen, ontwikkelingen en het leven van mensen 	
INFORMATIE OVER HEDEN EN VERLEDEN, EN HISTORISCHE BRONNEN							
		<ul style="list-style-type: none"> • verhalen van oudere mensen over dingen en gebeurtenissen van vroeger • verhalen en boeken over vroeger • kenmerken van objecten in de eigen woonplaats (huizen, kerken, oude gebouwen, monumenten) • voorwerpen die vroeger gebruikt werden (kenmerken, eigenschappen, waarvoor werden ze gebruikt?) • het vergelijken van voorwerpen uit verschillende periodes • oude liedjes, afbeeldingen en foto's 		als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> • oude atlanten en historische kaarten • jeugdliteratuur over zaken die in het verleden spelen • informatieve teksten over het verleden • ansichtkaarten • namen van gebouwen en straten in de eigen woonplaats die naar het verleden verwijzen • vergelijken van verschillende historische 'bronnen' uit dezelfde periode • interpretatie van verhalen uit het verleden • verschillen tussen heden en verleden 		als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> • stambomen • oude teksten en documenten • oude munten en postzegels • tegenstrijdigheid van verschillende historische bronnen • tijd-, plaats- en situatiegebondenheid van historische bronnen • motieven van mensen voor handelingen uit het verleden • behoud van historische bronnen en bronnen van nu voor de toekomst 	

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Kerdoel 52

De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer. De vensters van de canon van Nederland dienen als uitgangspunt ter illustratie van de tijdvakken.

Kerdoel 53

De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
TIJD VAN JAGERS EN BOEREN (tot 3000 v. Chr.)					
<i>(C = Canonvenster)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • een hunebed in Drenthe 	<ul style="list-style-type: none"> • de levenswijze van jagers en verzamelaars <ul style="list-style-type: none"> ◦ jagers leven van de natuur ◦ jagers zijn nomaden ◦ afhankelijkheid van de natuur: verband met vereren van geesten en goden • het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen <ul style="list-style-type: none"> ◦ boeren zetten de natuur naar hun hand ◦ boeren hebben vaste woonplaatsen ◦ boeren hebben meer persoonlijk bezit; groter verschil tussen arm en rijk ◦ boeren zijn afhankelijk van de natuur: verband met vereren van geesten en goden ◦ denken over leven en dood: geloof in een hiernamaals • C Hunebedden <ul style="list-style-type: none"> ◦ landbouw op het huidige Nederlandse grondgebied ◦ het hunebed als voorbeeld van een grafmonument van prehistorische landbouwers 			
TIJD VAN JAGERS EN BOEREN (tot 3000 v. Chr.)					
		<ul style="list-style-type: none"> • de verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur en de confrontatie met de Germaanse cultuur <ul style="list-style-type: none"> ◦ het Romeinse wereldrijk; belang van de infrastructuur van het rijk (wegen, geld, veiligheid) voor leger, ambacht en handel ◦ Germanen (boeren gebleven) en Romeinen (verstedelijkt) • C De Romeinse Limes <ul style="list-style-type: none"> ◦ de Romeinen bouwden langs de grens van hun Rijk, op het huidige Nederlandse grondgebied, versterkte nederzettingen (bijv. Nijmegen) ◦ de opstand van de Bataven in 69 n. Chr. • het christendom in het Romeinse Rijk <ul style="list-style-type: none"> ◦ Jezus Christus, ontstaan van christendom als 'missionaire' godsdienst ◦ één god voor alles: een ander soort godsdienst (andere goden bestaan niet, dus uitsluiten van 'andersdenkenden') ◦ christenen in het Romeinse rijk: van vervolgte minderheid tot heersende meerderheid 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
TIJD VAN JAGERS EN BOEREN TIJD VAN MONNIKEN EN RIDDERS (500 - 1000)					
	<ul style="list-style-type: none"> • een kasteel in de Middeleeuwen <ul style="list-style-type: none"> ◦ het bouwen van een kasteel ◦ wonen in een kasteel ◦ jacht en toernooien 	<ul style="list-style-type: none"> • verspreiding van het christendom tot in de Lage Landen <ul style="list-style-type: none"> ◦ verspreiding van christendom onder Germanen; invloed Germaanse tradities (kerst, Pasen, e.d.) ◦ rol van monniken en kloosters • C Willibrord <ul style="list-style-type: none"> ◦ Willibrord en Bonifatius waren belangrijk voor de verspreiding van het christendom op het huidige Nederlandse grondgebied • hofstelsel en horigheid <ul style="list-style-type: none"> ◦ gevolgen van verdwijnen van het Romeinse Rijk (Volksverhuizingen) ◦ horigheid (afhankelijkheid van heren) ◦ leenstelsel (leenheren en leenmannen) • C Karel de Grote <ul style="list-style-type: none"> ◦ heerser over een groot rijk ◦ leenheren en leenmannen 			
TIJD VAN STEDEN EN STATEN (1000 - 1500)					
	<ul style="list-style-type: none"> • een middeleeuwse stad <ul style="list-style-type: none"> ◦ markt ◦ kerk ◦ stadsmuur ◦ stadspoort ◦ koopmanshuis 	<ul style="list-style-type: none"> • opkomst van handel en ontstaan van steden <ul style="list-style-type: none"> ◦ verschotten in landbouw: ontstaan handel ◦ ontstaan van steden ◦ ambacht en handel in steden • C De Hanze <ul style="list-style-type: none"> ◦ samenwerking in de handel tussen de Hanzesteden in de Nederlanden (Zutphen, Deventer, Zwolle en Kampen) • opkomst van de stedelijke burgerij en toenemende zelfstandigheid van steden <ul style="list-style-type: none"> ◦ bestuur van de stad ◦ ambachten en gilden ◦ burgers ◦ stadsrechten 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
		<ul style="list-style-type: none"> → • C Hebban olla vogala • C Floris V ◦ bouwde de Ridderzaal en het Muiderstot ◦ kwam op voor de boeren (der Keerlen God) 			
TIJD VAN ONTDEKKERS EN HERVORMERS (1500 - 1600)					
		<ul style="list-style-type: none"> • het begin van de Europese overzeese expansie ◦ ontdekkingsreizen langs Afrika naar Azië en naar Amerika ◦ o.a. Barentsz en De Houtman • reformatie en splitsing in de christelijke kerk ◦ toenemende kritiek op de misstanden in de rooms-katholieke kerk ◦ breuk in de rooms-katholieke kerk door optreden van Luther • C Erasmus ◦ net als Luther had de humanist Erasmus kritiek op misstanden in de rooms-katholieke kerk • de Opstand en het ontstaan van een onafhankelijke Nederlandse staat ◦ de Nederlanden komen in opstand tegen Spanje ◦ de centralisatie politiek en de godsdienstig intolerante politiek van Filips II droeg bij aan het ontstaan van de opstand ◦ ontstaan van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden • C Karel V ◦ koning van Spanje en keizer van het Duitse Rijk, was ook heer der Nederlanden. Hij duldde geen ander geloof dan het katholicisme. Dit leidde o.a. tot vervolging van de ketters • C Beeldenstorm ◦ in 1566 leidde een hagepreek, een protestantse godsdienstoefening in de openlucht, in Steenvoorde tot een reeks van plunderingen van katholieke kerken en kloosters in de Nederlanden • C Willem van Oranje ◦ leider van de Opstand van de Nederlanden tegen Spanje ◦ de moord op Willem van Oranje 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
TIJD VAN REGENTEN EN VORSTEN (1600 - 1700)					
		<ul style="list-style-type: none"> • ontstaan van handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie • ontstaan van handelscompagnieën: lange reizen, veel risico, veel geld nodig, lange duur tussen investering en opbrengst ◦ ontstaan van handel op wereldschaal • C VOC ◦ opgericht om onderlinge concurrentie van Nederlanders tegen te gaan en om geld te genereren ◦ drijft handel in Zuid-Oost Azië (Nederlands-Indië) • C Atlas Major van Blaeu ◦ gemaakt door de familie Blaeu in Amsterdam, is een illustratie van de toegenomen kennis van de wereld • C Michiel de Ruyter ◦ de beroemdste Nederlandse admiraal in de zeventiende eeuw ◦ onderscheidde zich vooral in de Engelse oorlogen • burgerlijk bestuur en stedelijke cultuur in Nederland ◦ het bestuur in Nederland: regenten en een stadhouder ◦ in de steden vormen de rijke kooplieden het bestuur ◦ de officiële godsdienst in Nederland is het calvinisme ◦ positie van andersdenkenden in Nederland en andere Europese landen • C De Republiek ◦ De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden had een andere staatsvorm dan de omliggende landen (gewesten, stadhouder, raadpensionaris) • C Statenbijbel ◦ vooral belangrijk omdat deze geschreven was in de landstaal, zodat protestanten zelf de bijbel konden lezen • C Grachtengordel ◦ rijke Hollandse kooplieden hadden huizen aan de grachtengordel van Amsterdam • C Buitenhuizen ◦ rijke kooplieden stichtten buitenplaatsen, met name langs de Utrechtse Vecht 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
		→ • C De Beemster • C Hugo de Groot ◦ ontsnapte in een boekenkist uit slot Loevestein ◦ tolerantie en vrijheid van meningsuiting • C Rembrandt ◦ de belangrijkste vertegenwoordiger van de zeer bloeiende schilderkunst in de zeventiende eeuw • C Spinoza ◦ geldt als de belangrijkste filosoof van Nederland ◦ wees op het belang van vrijheid van meningsuiting • C Christiaan Huygens ◦ wetenschapper, bestudeerde o.a. de val- en slingerbeweging			
TIJD VAN PRUIKEN EN REVOLUTIES (1700 - 1800)					
	<ul style="list-style-type: none"> • huisnijverheid • trekschuit en diligence 	<ul style="list-style-type: none"> • slavenarbeid op plantages en de opkomst van het abolitionisme ◦ aanleg van plantages in de Nieuwe Wereld, o.a. in Suriname ◦ slaven werken op deze plantages ◦ streven naar afschaffing van de slavernij • C Slavernij ◦ de WIC haalde slaven uit Afrika om te werken op plantages in de Nieuwe Wereld, o.a. in Suriname • het streven naar grondrechten en politieke invloed van de burgerij in de Franse en Bataafse revolutie ◦ gelijkheid van nature (verwerping van standsverschillen) ◦ burgers willen meer invloed ◦ in Nederland organiseerden patriotten zich in vrijkorpsen en wilden de macht overnemen van de Stadhouder. Dit lukte pas definitief toen de Fransen hen in 1795 te hulp kwamen • C Eise Eisinga ◦ beroemd geworden vanwege zijn planetarium • C Patriotten ◦ keerden zich tegen de macht van de stadhouder en de regenten ◦ de Bataafse republiek 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
TIJD VAN BURGERS EN STOOMMACHINES (1800 - 1900)					
	<ul style="list-style-type: none"> • de eerste trein in Nederland 	<ul style="list-style-type: none"> • het ontstaan van een parlementair stelsel en de toename van volksinvloed ◦ ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden ◦ uitbreiding van het kiesrecht tot algemeen kiesrecht (mannen en vrouwen) ◦ ontstaan van politieke partijen • C Napoleon Bonaparte ◦ van 1806-1810 was de broer van Napoleon Bonaparte koning van het koninkrijk Holland ◦ van 1810-1813 was Nederland een provincie van Frankrijk ◦ invoering van de Burgerlijke Stand ◦ na de val van Napoleon werd Nederland een onafhankelijk koninkrijk • C Koning Willem I ◦ is de eerste koning van Nederland ◦ wordt de koopman-koning genoemd • C Grondwet 1848 ◦ onder leiding van Thorbecke komt er een grondwet tot stand die de macht van de koning beperkt • de industriële revolutie en de opkomst van emancipatiebewegingen ◦ spinnen en weven: een reeks uitvindingen ◦ uitvinding van stoomkracht: energiebron voor uitgevonden machines ◦ gevolgen van industriële productie voor arbeidsomstandigheden ◦ snelle verstedelijking en gevolgen daarvan • C De eerste spoorlijn ◦ in 1839 reed De Arend over de eerste spoorlijn van ons land van Amsterdam naar Haarlem • C Verzet tegen kinderarbeid ◦ kinderarbeid was één van de gevolgen van de industrialisatie in ons land - verzet hiertegen leidde in 1874 tot het kindernetwetje van Van Houten 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
		<ul style="list-style-type: none"> → • C Vincent van Gogh • C Aletta Jacobs ◦ was één van de belangrijkste feministes aan het eind van de negentiende eeuw ◦ eerste vrouw op een universiteit en eerste vrouwelijke arts • C Max Havelaar ◦ de Max Havelaar van Multatuli (Eduard Douwes Dekker) is een beroemd boek in de Nederlandse literatuur ◦ het boek speelt zich af in Nederlands-Indië 			
TIJD VAN WERELDOORLOGEN EN HOLOCAUST (1900 - 1950)					
	<ul style="list-style-type: none"> • huisnijverheid • trekschuit en diligence 	<ul style="list-style-type: none"> • de Eerste Wereldoorlog ◦ de Eerste Wereldoorlog als totale oorlog ◦ Nederland neutraal ◦ algemeen kiesrecht geeft brede lagen van de bevolking politieke verantwoordelijkheid • C De Eerste Wereldoorlog ◦ mobilisatie in Nederland ◦ vluchtelingen uit België naar Nederland • C De Stijl • de economische wereldcrisis ◦ de instorting van de beurs in New York in oktober 1929 markeert het begin van een wereldwijde economische crisis met een zeer grote werkloosheid, ook in Nederland • C De crisisjaren ◦ grote werkloosheid als gevolg van de economische crisis die begon in 1929 ◦ werkverschaffing • de Duitse bezetting van Nederland en de Jodenvervolgung ◦ de Tweede Wereldoorlog als botsing tussen fascisme en democratie ◦ op 10 mei 1940 werd Nederland door de Duitsers onder de voet gelopen. Het gevolg was een vijf jaar durende bezetting, waaraan een eind kwam op 5 mei 1945 ◦ houding van de Nederlanders ◦ vervolging van Joden en zigeuners 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4	
Groep 1 en 2	Groep 3 en 4	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8	Groep 5 en 6	Groep 7 en 8
		<ul style="list-style-type: none"> → • C De Tweede Wereldoorlog ◦ de bezetting van Nederland ◦ aanpassing, collaboratie en verzet • C Anne Frank ◦ jodenvervolgung in Nederland - meer dan 100.000 Joden, onder wie Anne Frank, werden op transport gesteld naar concentratiekampen ◦ Westerbork 			
TIJD VAN TELEVISIE EN COMPUTER (1950 - nu)					
	<ul style="list-style-type: none"> • op de maan 	<ul style="list-style-type: none"> • nationalistische bewegingen in koloniën, streven naar onafhankelijkheid ◦ dekolonisatie (o.a. Indonesië en Suriname); rijke en arme landen • C Indonesië ◦ de bezetting door de Japanners versterkte het onafhankelijkheidsstreven van Indonesië ◦ verklaarde zich in 1945 onafhankelijk ◦ Nederland erkende pas in 1949 de onafhankelijkheid van Indonesië ◦ in 2005 werd alsnog door de Nederlandse regering de datum 17 augustus 1945 erkend als de officiële begindatum van de onafhankelijkheid van Indonesië • C Suriname en de Nederlandse Antillen • Suriname werd in 1975 onafhankelijk ◦ meer dan 130.000 Surinamers kwamen naar Nederland ◦ de Antillen bleven binnen het Koninkrijk der Nederlanden • de blokvorming tussen Oost en West in de Koude Oorlog ◦ de wereld valt uiteen in twee blokken; koude oorlog tussen De V.S. en de S.U. • C Srebrenica ◦ het beëindigen van de Koude Oorlog heeft geleid tot andere functies/rollen van het Nederlandse leger. Zo hebben Nederlandse eenheden een rol gespeeld in het conflict in voormalig Joegoslavië ◦ de ongelukkige rol In Srebrenica heeft in Nederland diepe sporen nagelaten 			

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Tijd

Domein 2		Domein 3		Domein 4			
Groep 1 en 2		Groep 3 en 4		Groep 5 en 6		Groep 7 en 8	
		<ul style="list-style-type: none"> • veelkleurig Nederland, een maatschappij met veel culturen • de televisie, de wereld bij je thuis 		<ul style="list-style-type: none"> • Europese integratie <ul style="list-style-type: none"> ◦ de Tweede Wereldoorlog was mede de aanleiding voor een steeds toenemende samenwerking in Europa. (EEG, EU) ◦ streven naar een zoveel mogelijk vrije markt om de Europese concurrentiepositie te versterken ◦ NAVO • C Europa <ul style="list-style-type: none"> ◦ Europese integratie na de Tweede Wereldoorlog ◦ oprichting van de NAVO • sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig <ul style="list-style-type: none"> ◦ toenemende welvaart en individualisering ◦ ontwikkeling van techniek en productie in westerse landen: grote welvaart ◦ de keerzijden: problemen voor milieu, kritiek op zelfgenoegzaam consumeren ◦ binnen democratieën zoektocht naar uitbreiding van volksinvloed, ook buiten parlement, met name in jaren '60 (invloed media, pressiegroepen, 'inspraak', etc.) • C Willem Drees <ul style="list-style-type: none"> ◦ verzwakking van de positie van godsdienst en kerk ◦ immigratie leidt tot een multiculturele samenleving ◦ wederopbouw na W.O.II ◦ is bekend van de 'Noodvoorziening voor ouden van dagen' (1947), de voorloper van de AOW • C Televisie <ul style="list-style-type: none"> ◦ in 1951 vond de eerste televisie-uitzending in Nederland plaats ◦ de rol van televisie (nieuwsvoorziening en entertainment) in het dagelijks leven van mensen • C De Watersnoodramp • C De haven van Rotterdam • C De gasbel • C Annie M.G. Schmidt • C Veelkleurig Nederland <ul style="list-style-type: none"> ◦ mensen uit Indonesië, Suriname en van de Antillen komen naar Nederland ◦ de komst van zogenaamde gastarbeiders uit landen als Italië, Spanje en Joegoslavië ◦ de komst van mensen uit Marokko en Turkije naar ons land ◦ het ontstaan van een multiculturele samenleving 			

Laan door de Veste 1000
5708 ZZ Helmond
0492 662894
info@mondomijn.nl
www.mondomijn.nl